TEMAHEFTE 2025

KONTROLLKOMITÉ I SAMVIRKEFORETAK

En kort innføring i kontrollkomiteens oppgaver og plass i organisasjonen.

NORSK LANDBRUKSSAMVIRKE

Innhold

Temahefte: kontrollkomité i samvirkeforetak

Komitemedlemmenes kompetanse 05

Oppgaver 06

Innsynsrett 07

Uavhengighet 08

Plass i organisasjonen 09

Samvirkeloven 11

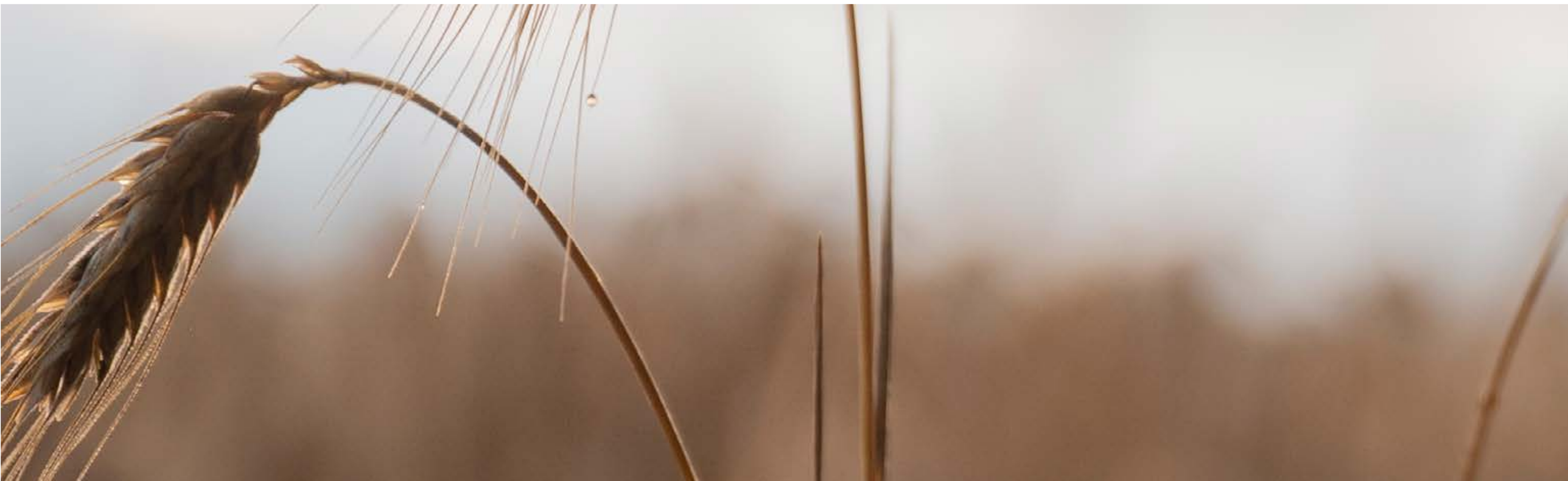

Fororд

Samvirkeforetakene i landbruket har hatt tradisjon for å ha en kontrollkomité. Ifølge samvirkeloven er det valgfritt å ha et slikt organ. Hvis samvirkeforetaket først velger å ha en kontrollkomité, må lovens krav følges. Siden kontrollkomiteen ikke er et lovpålagt organ, men må vedtektsfestes, er det begrenset hvor detaljert organets virke er regulert i loven. Vi har derfor utarbeidet et temahefte med formål å klargjøre kontrollkomiteens plass i foretaket, og hvilke oppgaver kontrollkomiteen har. Ved utarbeidelsen av heftet har vi brukt ulike kilder, samvirkeloven og dens forarbeider, samt annet sammenlignbart regelverk. Med dette som bakgrunn er det viktig å ta med seg at dette temahefte ikke nødvendigvis gir alle svarene, men må sees på som veiledende.

Kontrollkomiteen i praksis

Dei fleste samvirkeforetaka har ikkje kontrollkomité. Dette organet er likevel vanleg i dei største samvirkeforetaka innan landbrukssamvirket, forbrukarsamvirket, bustadsamvirket og transportsamvirket. For fiskesalslaga er det lovpålagt.

For at ein kontrollkomité skal fungere etter intensjonen, er det aller viktigaste at medlemmane har klart for seg kva slags mandat komiteen har. I samvirkelova § 63 er det formulert slik: "Kontrollkomiteen skal føre tilsyn med verksemda til foretaket og sjå til at foretaket følgjer lover, forskrifter, vilkår, vedtekter og vedtak som organa i foretaket har gjort". Dette inneber at formålet er å utføre ein legalitetskontroll, ikkje å kontrollere om forretningsdrifta er god eller dårleg. Det er rett nok enkelte kontrollkomitear som har eit slikt "utvida mandat". Mi erfaring er likevel at kontrollkomiteane fungerer best dersom dei berre skal føre tilsyn med om foretaka blir drivne i samsvar med lovar, reglar og vedtak, og ikkje også gjere for-retningsmessige vurderingar

I mandatet til enkelte kontrollkomitear er det presisert at komiteen ikkje skal føre tilsyn med rekneskap og formuesforvalting. Etter mitt syn kan dette vere uheldig, då dette er sentrale oppgåver for styret og leiinga. Nøkkelen ligg i at kontrollkomiteen bør avpasse sin kontroll etter den eksterne kontrollen som revisor skal gjennomføre; det er ikkje meininga at komiteen skal overta rolla til revisor.

Kontrollkomiteen må ikkje bli for passiv, men heller ikkje for aktiv. Den skal ikkje vere eit sovande organ, men ha ein reell kontrollfunksjon. Samtidig finst det døme på kontrollkomitear som har blitt for ivrige i tenesta, og som har lagt all sin energi i å finne formelle feil og manglar.

Kontrollkomiteen bør ha ein profesjonell distanse til dei foretaksorgana som den skal kontrollere (i første rekke styret og administrasjonen/leiinga). Det er ein fordel å samarbeide godt med andre foretaksorgan, men dette må ikkje hindre komiteen å gripe inn dersom han avdekkjer regelbrot mv. Motsett må ikkje personlege antipatiar vere førande for arbeidet i den forstand at komiteen er ute etter "å ta nokon". Som medlem i kontrollkomiteen er det

Tore Fjørtoft er advokat PhD. Han har tidligere vært stipendiat ved Institutt for privatrett ved Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo, hvor han skrev en doktorgradsavhandling i samvirkerett.

foretaket ein skal tene, ikkje seg sjølv eller andre særinteresser. Kontrollkomiteen er eit kollegialt organ. Det er viktig at alle vedtaka er forankra i komiteen, og at ikkje leiaren eller nokon andre medlemmar opptrer heilt på eiga hand utan mandat frå komiteen. Leiaren har eit særleg ansvar for å organisere komitéarbeidet og til å representere komiteen overfor andre foretaksorgan. Men han eller ho har ikkje ei særskilt avgjerdsmakt. Det inneber at det er komiteen som må treffe vedtak om å setje i gang undersøkingar, og at det er komiteen som må avgjere om ei sak skal leggjast død eller følgjast opp.

Det bør utarbeidast instruks for kontrollkomiteen. Her er det to typar i praksis: 1) Instruks som årsmøtet fastset og som gir nærmare rammer for arbeidet, korleis komiteen skal organisere sitt arbeid, korleis komiteen skal rapportere sine funn osv. 2) Instruks som komiteen sjølv vedtek for sitt arbeid tilsvarande ein styreinstruks. Dei to formene for instruksar kan ein godt kombinere, slik at den eine fastset meir overordna rammer for arbeidet og for forholdet til andre foretaksorgan, medan den andre inneheld meir detaljerte reglar om gjennomføring av møte, tilsynsarbeid osv.

- Tore Fjørtoft

Komitemedlemmenes kompetanse

Innsikt, kunnskap og uavhengighet

Samvirkeloven setter ingen krav til medlemmenes kompetanse, men for å kunne ivareta den rollen og de oppgavene kontrollkomiteen er satt til å ha, forutsettes det at medlemmene har en viss innsikt i, og kunnskap om, organisasjonsarbeid, virksomheten og det relevante regelverket. Det er viktig at medlemmene er uavhengige av styret og ledelsen i foretaket. Det er nødvendig for å gi komiteen legitimitet og bidra til effektiv kontroll.

Kunnskap om virksomheten og regelverket

For at kontrollkomiteen skal kunne utføre sine oppgaver på en fullverdig måte kreves det at medlemmene har god innsikt både i virksomheten og i relevant regelverk. Det har sammenheng med at komiteens primære oppgave er å påse at foretaket opptrer i samsvar med det relevante regelverket, inkludert foretakets vedtekter. Dette betyr for det første at komitemedlemmene bør ha grundig kjennskap til dette regelverket. For det andre betyr det at medlemmene må ha tilstrekkelig kjennskap til virksomheten for å kunne identifisere eventuelle regelbrudd. Selv om kontrollkomiteens medlemmer skal være uavhengige av styret og ledelsen, er det en fordel om i alle fall noen av medlemmene kjenner virksomheten og bransjen godt fra før. Det vil også være en fordel å ha forhåndskunnskap om de ulike beslutnings-prosessene i virksomheten og kjennskap til de ulike organene i foretaket, samt hvilket ansvar og roller disse besitter.

Budsjetter, regnskap og formuesforvaltning

Faglig kompetanse som dekkes av andre, f.eks. revisor, er mindre viktig, i hvert fall på detaljnivå. Selv om kontrollkomiteen ikke skal bedrive bilagsrevisjon, bør medlemmene likevel ha en viss regnskapsforståelse. Dette innebærer blant annet at kontrollkomiteen skal kunne gjennomgå både budsjetter og regnskap og samarbeide med revisor. Videre er det mulig for en kontrollkomité å innhente en sakkyndig på et fagområde der det er nødvendig,f.eks. fordi komiteen selv ikke besitter den etterspurte fagkompetansen.

Valg av kontrollkomiteen

Ifølge loven velges medlemmer av kontrollkomiteen av årsmøtet. Det forutgående arbeidet i valgkomiteen med å finne de rette kandidatene er derfor viktig. Ved valg av medlemmer til kontrollkomité er det vesentlig at disse besitter en kompetanse som gjør dem i stand til å kunne kontrollere virksomheten ut ifra omfang, virke og det regelverket foretaket omfattes av.

Kontrollkomité i samvirkeforetak

Oppgaver

Tilsyn med foretakets virksomhet

Dersom vedtektene fastsetter at foretaket skal ha en kontrollkomité, vil som nevnt lovens § 63 gjelde med tvingende virkning. Ifølge lovens § 63 skal kontrollkomiteen føre tilsyn med foretakets virksomhet, og sørge for at foretaket følger lover, forskrifter, vilkår, vedtekter og vedtak som foretaksorganene (f.eks. styret eller årsmøtet) har besluttet. Ifølge lovens ordlyd har kontrollkomiteen en ren tilsyns- og kontrollfunksjon. Det må være utgangspunktet dersom årsmøtet skal fastsette en instruks for kontrollkomiteen. Kontrollkomiteen kan ta opp alle forhold i foretaket til behandling.

Rapporteringsplikt

Kontrollkomiteen kan etter samvirkeloven selv iverksette undersøkelser, og kan ta opp hvilket som helst spørsmål som vedrører foretakets eller datterselskapets virksomhet og organisering. Finner komiteen regelbrudd, skal den straks melde fra til årsmøtets ordfører og styrelederen om dette. Videre skal komiteen avgi rapport om sin virksomhet og gi uttalelse om årsmeldingen, regnskapet og forslaget til disponering av årets resultat til årsmøtet.

Myndighet

Kontrollkomiteen har ingen besluttende myndighet, og kan ikke overprøve vedtak som er fattet av foretakets besluttende organer. Kontrollkomiteen har ingen myndighet til å rette på eventuelle ulovlige eller uheldige forhold, men har plikt til å påpeke slike forhold.

Ansvarsområde

Den enkelte samvirkeorganisasjon må ta stilling til kontrollkomiteens virkeområde: Skal komiteen for eksempel kontrollere hele konsernet, eller kun morforetaket? Dersom foretaket er et morforetak, kan vedtektene ifølge § 63, 4. ledd fastsette at kontrollkomiteen skal ha de samme funksjoner og myndighet overfor datterselskapene. Uansett hva man beslutter, er det viktig at ansvarsområdet fremgår tydelig av vedtektene og eventuell instruks.

Innsynsrett

Kontrollkomiteen bør som et minimum ha tilgang til:

- Saksliste og protokoll fra møtene i styret.
- Kopi av revisjonsrapporter og annen viktig korrespondanse som revisor har hatt med foretaket.
- Vedtatte strategiplaner, handlingsplaner og budsjetter.
- Dokumentasjon på internkontroll.
- Foretakets forsikringspapirer.

Dersom komiteen har mistanker om regelbrudd, kan den kreve å få den informasjonen som er nødvendig for å undersøke forholdet. En kontroll-komité bør gjerne gå gradvis frem og innhente ytterligere informasjon dersom det er behov for nærmere undersøkelser. En kan merke seg at det er kontrollkomiteen som bestemmer hvilken informasjon den ønsker å få tilgang til, dvs. at det er komiteen som bestemmer hvilke opplysninger den mener er nødvendige for at den skal kunne utføre sitt arbeid.

Tilgang til informasjon

For at kontrollkomiteen skal kunne ivareta sin rolle og funksjon på en god måte, er komiteen avhengig av å ha tilgang til all informasjon i foretaket. Komiteen kan fastsette retningslinjer for hva som skal oversendes og på hvilken måte. Årsmøtet kan fastsette retningslinjer for kontrollkomiteens arbeid, herunder bestemmelser om hvordan komiteen skal gå frem for å skaffe seg informasjon. Ifølge samvirkeloven kan kontrollkomiteen alltid kreve å få lagt frem foretakets protokoller og dokumenter. Komiteen kan kreve at tillitsvalgte og ansatte gir dem de opplysningene som komiteen mener er nødvendige for at den skal kunne utføre vervet på en tilfredsstillende måte.

Taushetsplikt

Den vide innsynsretten kan føre til at medlemmene får kjennskap til sensitive opplysninger. Det er derfor viktig at det foreligger en gjensidig tillit mellom den/de som gir ut opplysningene og kontrollkomiteen. Komiteens medlemmer har taushetsplikt om det de får kjennskap til om forretningssensitive eller private forhold, hvis de ikke etter lov har plikt til å gi opplysninger. Denne taushetsplikten gjelder også andre som har bistått kontrollkomiteen, f.eks. sakkyndige. Taushetsplikten gjelder også etter opphør av vervet.

Uavhengighet

Uavhengige av styret og ledelsen

Det fremgår av loven at verken styremedlem, leder av representantskapet, daglig leder eller revisor kan være medlem av kontrollkomiteen. Begrunnelsen for forbudet er å legge til rette for en effektiv kontroll i samsvar med kontrollkomiteens mandat. Det fordrer at det ikke er for tette bånd mellom de som kontrollerer, og de som skal kontrolleres.

Tidligere styreerfaring i virksomheten kan medføre en nærhet til det sittende styret som kan være uheldig i et uavhengighetsperspektiv. Dette tilsier at en person ikke bør gå rett fra et styreverv til å bli medlem av kontrollkomiteen; det bør helst gå en viss tid. Hensynet til uavhengighet bør også tilsi at kontrollkomiteen er bredt sammensatt, og for eksempel ikke bare består av tidligere styre-medlemmer.

Inhabilitet

At en person er inhabil betyr at det foreligger særlige omstendigheter som er egnet til å svekke tilliten til hans eller hennes upartiskhet/uavhengighet. Hvorvidt et medlem er inhabilt, må vurderes i hvert enkelt tilfelle. Som et generelt utgangspunkt vil medlemmet være inhabilt dersom det har en særlig interesse i en konkret sak som komiteen behandler, eller en sterk tilknytning til personen som denne saken har betydning for. Dette medlemmet skal da ikke delta i komiteens behandling av denne saken.

Kontrollkomiteens plass i organisasjonen

Forholdet til årsmøtet

Kontrollkomiteen velges av eierne av virksomheten på årsmøtet. Kontrollkomiteen rapporterer til årsmøtet. Videre er det vanligvis årsmøtet som vedtar en eventuell instruks for kontrollkomiteens arbeid. Det er viktig at instruksen er klar og tydelig med hensyn til både ansvarsområder og oppgaver. Denne vil da gi et godt grunnlag for rolleforståelsen og grensedragningen mot andres ansvarsområder, som f.eks. revisor. Instruksen bør også regulere kontrollkomiteens arbeidsform, herunder hvordan komiteen skal gå frem for å innhente informasjon. Kontrollkomiteen kan selv fastsette utfyllende regler i en egen instruks.

Forholdet til styret

Styret har det overordnede ansvaret for forvaltningen av foretaket. I dette ligger både ledelses- og tilsynsoppgaver. Styret har for eksempel ansvar for at virksomheten drives på en økonomisk forsvarlig måte, og må føre tilsyn med dette av hensyn til foretakets medlemmer, kreditorer og andre tredjeparter som har økonomiske interesser i foretaket. Kontrollkomiteen skal føre tilsyn med styrets forvaltning av virksomheten. Dette betyr først og fremst at komiteen skal påse at foretaket følger lover, forskrifter, vilkår, vedtekter og årsmøtevedtak. Dette omfatter også at styret oppfyller sin plikt til å føre tilsyn med daglig leder og den underliggende virksomheten. Komiteen kan påpeke feil og forsømmelser overfor styret, og kan gi skriftlige merknader til styret.

Forholdet til daglig leder

Det hører under styret å føre tilsyn og kontroll med daglig leder. Dette betyr imidlertid ikke at det faller utenfor kontrollkomiteens mandat å undersøke saker som håndteres av daglig leder. Kontrollkomiteen bør imidlertid ved utførelsen av sitt arbeid ta hensyn til i hvilken grad og hvordan styret utfører sitt tilsyn med daglig leder. Dersom styrets tilsyn ikke er tilfredsstillende, bør kontrollkomiteen skjerpe sitt tilsyn, og innta en mer aktiv rolle. I praksis vil det ofte være daglig leder og administrasjonen som følger opp konkrete forespørsler fra komiteen om informasjon, eventuelt etter pålegg fra styret.

Forholdet til revisor

Kontrollkomiteen bør samarbeide med revisor, for å få informasjon og kunnskap om foretakets regnskaper og økonomiforhold. Revisor har ansvar for å kontrollere de forhold som direkte gjelder regnskapsførselen og økonomiforvaltningen. Det vil være en viss gråsone mellom revisors ansvarsområde og kontrollkomiteens ansvarsområde. Kontrollkomiteen bør generelt være noe tilbakeholden med å gå inn på forhold som gjelder revisors kjerneområder, typisk selve regnskapsførselen. Dersom revisor avdekker brudd på reglene for bokføring og regnskap, er det noe kontrollkomiteen bør gjøres oppmerksom på.

Forholdet til revisjonsutvalget

Flere av de største samvirkeforetakene har revisjonsutvalg. Dette er et forberedende og rådgivende organ for styret, og har et annet mandat enn kontrollkomiteen. Ifølge allmennaksjelovens forarbeider skal utvalget støtte styret i sitt arbeid med saker, som å ha oversikt over og kontroll med selskapets forvaltning og utøving av revisjon, regnskapsførsel, internkontroll og risikohåndtering. Revisjonsutvalget skal videre forsikre seg om at selskapet har gode rutiner for god selskapsstyring, internkontroll og risikovurdering og -håndtering.

Enkelte av elementene til revisjonsutvalgets oppgaver vil muligens oppleves å være overlappende med kontrollkomiteens oppgaver. Det er likevel viktig å ta med seg de viktige utgangspunktene som ligger i deres ulike roller. Revisjonsutvalget er et rådgivende organ som er underordnet styret, mens kontrollkomiteen er et uavhengig tilsyns- og kontrollorgan som rapporterer til årsmøtet. Krav om revisjonsutvalg gjelder i dag kun for allmennaksjeselskaper (ASA). Det er ikke usannsynlig at en fremtidig utvikling vil føre til at et slikt utvalg, mer eller mindre lik det man finner i allmennaksjeloven, vil bli aktuelt også for de større samvirkeforetakene. Innføring av et slikt utvalg vil kunne komplisere grensedragningen mot kontrollkomiteen.

Relevante tekster

Relevant lovtekst fra samvirkeloven

Her følger et utdrag av samvirkeloven som er relevant for dette temaheftet. For andre bestemmelser i samvirkeloven, se www.lovdata.no.

§ 63. Kontrollkomité

(1) Dersom det er fastsett i vedtektene at foretaket skal ha kontrollkomité, skal kontrollkomiteen veljast av årsmøtet. Styremedlem, leiar av representantskapet, dagleg leiar og revisor kan ikkje vere medlem av kontrollkomiteen.

(2) Kontrollkomiteen skal føre tilsyn med verksemda til foretaket og sjå til at foretaket følgjer lover, forskrifter, vilkår, vedtekter og vedtak som organa i foretaket har gjort. Kontrollkomiteen kan ta opp alle forhold i foretaket til behandling.

(3) Kontrollkomiteen kan alltid krevje å få lagt fram protokollane og dokumenta til foretaket og kan krevje at tillitsvalde og tilsette gir dei opplysingane som komiteen meiner er nødvendige for at den skal kunne utføre vervet.

(4) Dersom foretaket er eit morforetak i eit konsern, jf. § 5, kan vedtektene fastsetje at andre og tredje ledd også skal gjelde i forhold til dotterforetak.

(5) Vedtektene kan fastsetje nærmare reglar om saksbehandlinga. Dersom vedtektene ikkje seier noko anna, gjeld reglane om saksbehandling i styret så langt dei høver.

Samvirkeanbefalingen

Samvirkeanbefalingen er en utredning med formål å bidra til god medlemsstyring og foretaksledelse i samvirkeforetak. Den er utarbeidet av advokat Tore Fjørtoft for Samvirkene.

Se www.samvirkene.no

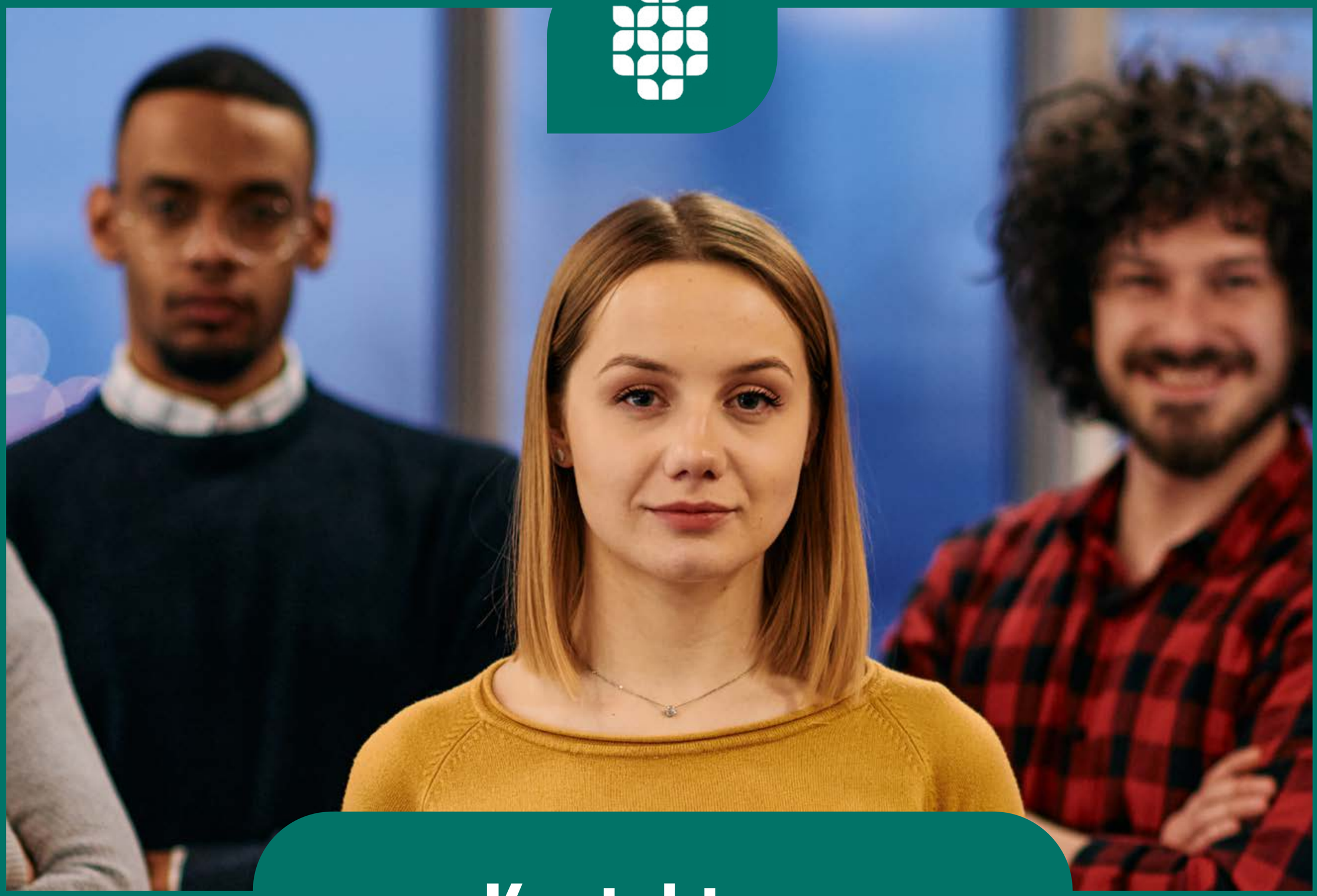

Kontakt oss

www.landbruk.no

post@landbruk.no

+47 22 05 47 00

Hollendergata 5, 0190 Oslo

NORSK
LANDBRUKSSAMVIRKE